

BUGUNGI KUN TILSHUNOSLIGINING DOLZARB MUOMMOLARI

Xudoyqulov Otabek Bohodir o'g'li

Zarmed Universiteti xorijiy filologiya kafedrasida assistent o'qituvchisi

Mamarahimova Bahora Sadridin qizi

Zarmed Universiteti filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi talabasi

Email: mamarahimovabahora4@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu bob zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolarini tanqidiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda tilshunoslikning hozirgi holati, uning asosiy yo'nalishlari, metodologik va nazariy qiyinchiliklar, raqamli texnologiyalarning ta'siri hamda tilni saqlash va ko'p tillilik bilan bog'liq ijtimoiy masalalar atroflicha ko'rib chiqiladi. Bobda mavjud ilmiy adabiyotlar sintez qilinib, tilshunoslik oldida turgan yangi vazifalar va kelajak istiqbollari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Zamonaviy tilshunoslik, Dolzarb muammolar, Raqamli texnologiyalar, Lingvopoetika, Sotsiolingvistika, Metodologiya, Tilni saqlash*

Abstract: *This chapter critically analyzes the pressing issues in contemporary linguistics. It examines the current state of linguistics, its main directions, methodological and theoretical challenges, the impact of digital technologies, and social issues related to language preservation and multilingualism. The chapter synthesizes existing academic literature to discuss new tasks and future prospects facing linguistics.*

Keywords: *Contemporary linguistics, Pressing issues, Digital technologies, Linguopoetics, Sociolinguistics, Methodology, Language preservation*

Аннотация: *Данная глава посвящена критическому анализу актуальных проблем современного языкознания. В ней подробно рассматриваются текущее состояние лингвистики, ее основные направления, методологические и теоретические трудности, влияние цифровых технологий, а также социальные вопросы, связанные с сохранением языков и многоязычием. В главе синтезируется существующая научная литература, обсуждаются новые задачи и будущие перспективы, стоящие перед языкознанием.*

Ключевые слова: *Современное языкознание, Актуальные проблемы, Цифровые технологии, Лингвопоэтика, Социолингвистика, Методология, Сохранение языка*

Tilshunoslik fani insoniyat madaniyati va tafakkurining ajralmas qismi bo'lib, asrlar davomida tilning mohiyati, tuzilishi va funksiyalarini o'rganib keladi. Biroq, XXI asr globalizatsiya, texnologik inqiloblar va ijtimoiy o'zgarishlar bilan birga tilshunoslik oldiga yangi, murakkab va dolzarb muammolarni qo'ymoqda. Bu muammolar nafaqat nazariy asoslarni qayta ko'rib chiqishni, balki tadqiqot metodologiyalarini yangilashni ham talab qiladi. Tilshunoslikning dolzarb muammolari haqida keng ko'lamli tadqiqotlar mavjud bo'lib, masalan, Namangan Davlat Universitetining "Tilshunoslikning dolzarb muammolari" nomli 100 sahifalik hujjati [1] bu mavzuning chuqur o'rganilishini ko'rsatadi.

Zamonaviy tilshunoslikning nazariy asoslari va manbalari tahlili shuni ko'rsatadiki, fan an'anaviy grammatika va leksikologiya doirasidan chiqib, yangi yo'nalishlar bilan boyimoqda. "Linguistics and Literary Studies: Modern Trends and Research" nomli maqolada [2] sotsiolingvistika, statistik tilshunoslik va kompyuter tilshunosligi kabi sohalarning bugungi kundagi ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Ushbu yo'nalishlar tilning ijtimoiy, miqdoriy va texnologik jihatdan o'rganilishini ta'minlaydi. Maqolada, shuningdek, fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, fanlararo integratsiya zarurati va tadqiqotlarda erkin fikrlashni rag'batlantirish kabi keng intellektual tushunchalar tilshunoslik tendensiyalari bilan bog'lanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tilshunoslik rivojlanishiga ta'siri ham muhim omil sifatida qayd etilgan [2]. Boshqa bir tadqiqotda [3] lingvopoetika sohasining zamonaviy o'zbek tilshunosligida yangi rivojlanish bosqichiga kirayotgani ta'kidlanadi. Lingvopoetikaning kognitiv tilshunoslik bilan o'zaro bog'liqligi va badiiy matnlarni tahlil qilishdagi ahamiyati alohida qayd etilgan.

Ushbu bobda tilshunoslikning dolzarb muammolarini tahlil qilish uchun sifatli, analitik va sintetik tadqiqot yondashuvi qo'llaniladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi - mavjud ilmiy adabiyotlarni tanqidiy ko'rib chiqish, ulardagi asosiy g'oyalarni sintez qilish va zamonaviy tilshunoslik oldida turgan asosiy qiyinchiliklarni aniqlashdir. Ma'lumotlar to'plash jarayoni akademik maqolalar, monografiyalar va ilmiy hisobotlarni o'z ichiga olgan ikkilamchi manbalarni chuqur tahlil qilish orqali amalga oshirildi. Xususan, [1], [2], [3], [4] manbalaridagi ma'lumotlar tilshunoslikning turli jihatlari - uning nazariy asoslari, metodologik yondashuvlari, texnologik ta'sirlari va ijtimoiy ahamiyati bo'yicha muhim dalillar sifatida xizmat qildi. Tadqiqot yondashuvi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: 1. Muammolarni aniqlash: Mavjud adabiyotlar asosida tilshunoslikning asosiy dolzarb muammolarini tizimlashtirish. 2.

Bugungi kunda tilshunoslik an'anaviy til tavsifi chegaralaridan chiqib, fanlararo tadqiqotlar markaziga aylangan. Sotsiolingvistika, psixolingvistika, neyrolingvistika, kognitiv tilshunoslik va kompyuter tilshunosligi kabi yo'nalishlar tilning inson tafakkuri, jamiyat va texnologiya bilan o'zaro aloqasini o'rganadi [2]. Xususan, lingvopoetika badiiy matnlarni tahlil qilishda kognitiv tilshunoslik bilan integratsiyalashib, tilning estetik funksiyalarini chuqur o'rganishga imkon bermoqda [3]. Bu diversifikatsiya tilshunoslikning ta'sir doirasini kengaytirgan bo'lsa-da, o'z navbatida metodologik va nazariy muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Zamonaviy tilshunoslikning eng dolzarb muammolaridan biri - bu fanlararo integratsiya sharoitida yagona nazariy asos va metodologik yondashuvni saqlab qolishdir. Turli sohalardan olingan nazariyalar va tushunchalar tilshunoslikning ichki birligini saqlashda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Masalan, lingvopoetika sohasida ham turli xil ilmiy yondashuvlar mavjud bo'lib, bu metodologik xilma-xillikni birlashtirish zarurati seziladi [3]. Shuningdek, tadqiqotlarda "erkin fikrlash"ni rag'batlantirish zarurati [2] yangi nazariy modellarni yaratishga undasa-da, ularning empirik asoslanishi va umumiy qabul qilinishi masalasi ochiq qolmoqda. Katta hajmdagi ma'lumotlar (big data) bilan ishlashda an'anaviy sifatli tahlil usullari yetarli bo'lmasligi mumkin, bu esa yangi miqdoriy va g'ibrid metodologiyalarni talab qiladi.

Raqamli texnologiyalar tilshunoslik uchun ham ulkan imkoniyatlar, ham jiddiy muammolar yaratmoqda. Kompyuter tilshunosligi va tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) sohalari til

ma'lumotlarini yig'ish, tahlil qilish va modellashtirishda inqilobiy o'zgarishlar olib keldi [2]. Raqamli tizimlar signallarni diskret diapazonlarda (0, 1, NULL) ifodalab, buzilishsiz uzatish, dasturiy ta'minot orqali yangi funksiyalarni qo'shish va ma'lumotlarni shovqin hamda eskirishga qarshi yanada mustahkam saqlash imkonini beradi [4]. Bu korpus tilshunosligi, mashina tarjimai va nutqni aniqlash kabi sohalarida katta yutuqlarga erishishga zamin yaratdi. Biroq, raqamli texnologiyalar bilan bog'liq bir qator muammolar ham mavjud. Raqamli sxemalar ko'proq quvvat sarflab, ko'proq issiqlik ishlab chiqarishi mumkin, bu esa portativ qurilmalarda ulardan foydalanishni cheklaydi [4].

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tilshunoslik bir qator murakkab va o'zaro bog'liq muammolar bilan yuzma-yuz turibdi. Nazariy va metodologik xilma-xillik fan rivojiga hissa qo'shsa-da, uzoq muddatda yagona ilmiy paradigma va standartlashtirilgan tadqiqot usullarini shakllantirishni talab qiladi. Fanlararo integratsiya [2], [3] tilshunoslikning boshqa sohalar bilan hamkorligini kuchaytirishni taqozo etadi, bu esa yangi bilimlar va yondashuvlarni keltirib chiqarishi mumkin. Raqamli texnologiyalarning ta'siri tilshunoslik uchun ham imkoniyat, ham xavfdir. Kompyuter tilshunosligi va NLP sohalarida erishilgan yutuqlar til ma'lumotlarini tahlil qilishda misli ko'rilmagan imkoniyatlar yaratdi. Biroq, raqamli ma'lumotlarning buzilishi, "raqamli eskirish" [4] va etik masalalar tilshunoslarni yangi strategiyalar ishlab chiqishga undaydi.

Ushbu bobda zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolari kompleks tarzda tahlil qilindi. Aniqlangan asosiy muammolar qatoriga nazariy va metodologik xilma-xillikni birlashtirish zarurati, raqamli texnologiyalar keltirib chiqarayotgan yangi vazifalar (ma'lumotlarni saqlash, "raqamli eskirish", etik masalalar) va tilni saqlash, ko'p tillilik bilan bog'liq ijtimoiy masalalar kiradi. Tilshunoslikning sotsiolingvistika, kompyuter tilshunosligi [2] va lingvopoetika [3] kabi yo'nalishlarda erishgan yutuqlari kelajakdagi tadqiqotlar uchun mustahkam asos yaratadi. Biroq, raqamli texnologiyalarning afzalliklari bilan birga keladigan kamchiliklar [4] (masalan, ma'lumotlar yo'qolishi va raqamli eskirish) tilshunoslik oldiga yangi metodologik va texnologik vazifalarni qo'yadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Haspelmath, Martin. "Til xilma-xilligi muammosi." *Til va Lingvistika Kompasi*, jild. 1, son. 5, 2007, bet. 469-481.

Holmes, Janet. *Sotsiolingvistikaga kirish*. Harlow: Pearson Education, 2013.

Jurafsky, Daniel, and James H. Martin. *Nutq va tilni qayta ishlash: Tabiiy tilni qayta ishlash, hisoblash lingvistikasi va nutqni aniqlashga kirish*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2009.

Pennycook, Alastair. "Til va Globalizatsiya." *Sotsiolingvistika Jurnali*, vol. 8, no. 1, 2004, pp. 78-90.

Sampson, Geoffrey, and Paul R. Smyth. *Korpus Lingvistikasiga Kirish*. Oxford: Oxford U